

378 (282)

П. 24

ПЕДАГОГІКА

вищої та середньої школи

КРИВОРІЗЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

18'2007
ЧАСТИНА 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Збірник наукових праць № 18

Спеціальний випуск

**“МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА – 2007”
ЧАСТИНА 2**

Кривий Ріг
«Видавничий дім»
2007

УДК 378.147:745/749+372,847

ББК 74.2+74.58

Педагогіка вищої та середньої школи:

П24 Зб. наук. праць № 18: Спеціальний випуск: Мистецько-педагогічна освіта – 2007 / Редкол.: В. К. Буряк (гол. ред.) та ін. – Ч. 2. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – 339 с.

ISBN 978-966-2915-37-2

У збірнику відображено результати наукових досліджень та науково-методичних розробок викладачів вищих навчальних закладів України в галузі мистецько-педагогічної освіти. Висвітлюються актуальні проблеми мистецької педагогіки, мистецтвознавства, культурології, естетики, теоретичні та практичні аспекти підготовки вчителя мистецьких дисциплін, впровадження сучасних художньо-педагогічних технологій.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

УДК 378.147:745/749+372,847

ББК 74.2+74.58

Фахове видання України з педагогічних наук (Перелік № 10 наукових фахових видань, затверджений постановою президії ВАК України від 12.06.02 р. № 1 – 05/6).

Свідоцтво про держ. реєстрацію серія КВ № 7500 від 03.07.2003 р.

Редакційна колегія:

Буряк В. К., доктор педагогічних наук (головний редактор);

Штельмах Г. Б., кандидат педагогічних наук (відповідальний секретар);

Козлов А. В., доктор філологічних наук;

Комаров В. О., доктор педагогічних наук;

Кондрашова Л. В., доктор педагогічних наук;

Макаров Р. М., доктор педагогічних наук;

Пікельна В. С., доктор педагогічних наук.

Рецензенти:

Шрамко Я. В., доктор філософських наук;

Щолокова О. П., доктор педагогічних наук.

Друкується за рішенням вченої ради КДПУ (Протокол № 10 від 10.05.2007 р.)

Редакційна колегія не обов'язково поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність цитат, посилань, статистичних матеріалів тощо покладається на авторів.

ISBN 978-966-2915-37-2

© КДПУ, 2007

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Печерська Е. П.

Південноукраїнський державний педагогічний університет
ім. К. Д. Ушинського

***Анотація.** У статті розкрито сутність понять «культура», «професійно-педагогічна культура», «культура уроку музики». Висвітлено сучасні педагогічні технології навчання у ВНЗ, на підставі яких розроблено шляхи вдосконалення методичної підготовки студентів-музикантів. Показано значення нових педагогічних технологій у професійній освіті майбутніх учителів музики.*

***Ключові слова:** культура, професійно-педагогічна культура, культура уроку музики, методична підготовка, педагогічні технології.*

***Аннотация.** Печерская Э. Ф. Формирование профессионально-педагогической культуры будущего учителя музыки в процессе методической подготовки. В статье раскрыта сущность понятий «культура», «профессионально-педагогическая культура», «культура урока музыки». Освещены современные педагогические технологии обучения в ВУЗе, на основе которых разработаны пути совершенствования методической подготовки студентов-музыкантов. Показано значение новых педагогических технологий в профессиональном образовании будущих учителей музыки.*

***Ключевые слова:** культура, профессионально-педагогическая культура, культура урока музыки, методическая подготовка, педагогические технологии.*

***Annotation.** Pecherska E. Forming of professional-pedagogical culture of future music teacher during methodical training. In the article the essence of such notions as «culture», «professional-pedagogical culture», «the culture of musical lesson» are exposed. Also modern pedagogical technologies of teaching in institute of higher education are considered. On their base are worked out improvement ways of methodical training musician-students. The meaning of new pedagogical technologies was shown in professional education of future music-teachers.*

***Key words:** culture, professional-pedagogical culture, the culture of music lesson, methodical training, pedagogical technologies.*

Постановка проблеми. Останнім часом спостерігається подальший розвиток мистецької освіти в Україні. Насамперед, це пошук нових форм і методів навчання, створення нових програм з музики для загальноосвітніх навчальних закладів, навчальних посібників для вчителів і студентів, видання науково-педагогічних праць. Культурологічна парадигма освіти націлює вчителів загальноосвітніх навчальних закладів на здійснення на високому рівні естетичного виховання учнів. Тому важливою проблемою за умов модернізації системи освіти в Україні є формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики. Слід зазначити, що вказана проблема є складною та багатогранною і в галузі педагогіки мистецтва розроблена ще недостатньо.

Мета даної статті – розкриття сутності професійно-педагогічної культури та шляхів її формування в майбутніх учителів музики у процесі методичної підготовки.

Аналіз досліджень і публікацій. Як засвідчує аналіз наукової літератури, існує багато визначень культури. Це пояснюється багатогранністю феномена та широким вживанням терміна «культура» як у різних дисциплінах, так і у повсякденному житті. Як зазначають С. А. Подольська, В. Д. Лихвар, К. А. Іванова, незважаючи на різноманітність визначень культури, в них можна виділити синтезуюче ядро, що об'єднує різні точки зору. В переносному значенні культура – це догляд, покращання, ушляхетнення тілесно-душевно-духовних нахилів і здібностей людини. Культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, які відображують активну творчу діяльність людей в освоєнні світу, в ході історичного розвитку суспільства. Культура – це процес творчої діяльності людини, спрямованої на пізнання оточуючого світу і самої людини в цьому світі, на отримання об'єктивної і достовірної інформації про світ, де головну роль відіграють наука і мистецтво [7, 9-10].

На думку Н. В. Бордовської і А. О. Реана, культура виступає передумовою і результатом освіти людини. У процесі освіти людина засвоює культурні цінності (історичний спадок мистецтва). Оскільки досягнення пізнавального характеру являють собою сукупність матеріального й духовного надбання людства, остільки освоєння вихідних наукових положень також є знаходженням культурних цінностей. Вчені пропонують дидактичне поняття культури – навчання і виховання молодого покоління засобами культури. Процес взаємодії як привласнення й створення людиною нових культурних цінностей в рамках освітньої системи є творенням, тобто він пов'язаний з культурою в її динамічному аспекті [3, 62].

О. П. Рудницька вважає, що культура – це сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають його

історично досягнутий рівень розвитку і втілюються у результатах продуктивної діяльності людини, зокрема в галузі освіти та мистецької творчості. Водночас термін «культура» характеризує рівень освіченості окремої людини, такі її риси, як ерудованість, ввічливість, акуратність, витриманість та інші, а також якісний рівень оволодіння видами діяльності. Автор підкреслює, що, оскільки в культурі як людському утворенні відбиваються риси її творця, поняття культури обіймає не лише те, що існує поза людиною, а й ті зміни, які відбуваються в ній самій, в її фізичному і духовному стані. Адже створюючи і розвиваючи світ продуктів людської діяльності, цей «другий Всесвіт», людина створює і розвиває саму себе. Саме через культуру вона відкриває і перетворює світ і своє «я», реалізує власний духовний потенціал, наближається до світових досягнень людської цивілізації» [8, 40]. На думку О. П. Рудницької, культура – це явище соціального буття, що характеризує його найрізноманітніші феномени, а центральною проблемою культурологічного знання є розмаїття зв'язків людини з навколишнім світом.

Автор виокремлює й таке поняття, як «особистісна культура» – це узагальнена ознака змістового наповнення життєдіяльності суб'єкта, стилю та способу його життя. Її компоненти утворюють системно сформовані ціннісні якості, що реалізуються у діяльності і в яких результати суспільної культури виявляються як особисті досягнення. Завдання освіти (загальної і професійної) полягають у прилученні людини до культурних цінностей, а культура розвивається внаслідок освітніх процесів [8, 42].

Отже, наукові положення сучасних вчених щодо сутності поняття «культура» не суперечать, а взаємодоповнюють одне одного. Багато авторів справедливо вважають культуру результатом творчої діяльності людини. Вказується також на взаємозв'язок культури і освіти, розроблена теорія особистісної культури.

У педагогічній науці висвітлено також теоретичні положення щодо професійно-педагогічної культури викладача. Так, на думку Г. Х. Яворської, педагогічна культура – це високий ступінь розвитку особистих якостей і підготовки, що відповідають специфіці викладацької праці та забезпечують максимально можливу ефективність її. Педагогічна культура викладача – системна властивість його особистості, що включає в себе п'ять основних структурних компонентів: педагогічна спрямованість, педагогічні здібності, педагогічна майстерність, спеціальна майстерність, культура особистої педагогічної праці [9, 182-189].

Важливим компонентом професійно-педагогічної культури вчителя є, на наш погляд, його естетична культура. Більшість авторів під естетичною культурою розуміють систему засобів і продуктів, за допомогою яких людина освоює світ. Естетичну культуру визначають також як «сукупність усіх тих сторін матеріального, духовного і художнього життя суспільства, що безпосередньо впливають на формування в його членів специфічних духовних сил, спрямованих на створення (і споглядання) різноманітних конкретно-чуттєвих цінностей і, перш за все, краси» [6, 4].

С. Мельничук звертає увагу на залежність естетичної культури особистості від культури суспільства, а також на взаємозв'язок двох структурних компонентів естетичної культури: естетичної свідомості та естетичної діяльності. Автор справедливо зауважує, що вчитель повинен мати чіткі уявлення про естетичні форми пізнання (естетичне сприйняття, насолоду, переживання, судження, цінність, діяльність, почуття, смак тощо), розуміти естетичну сутність явищ дійсності й мистецтва, вміти цю сутність донести до учнів, відбирати найбільш цінний в естетичному відношенні матеріал; чітко уявляти необхідний мінімум естетичних знань і навичок, яким має володіти учень кожного класу, і визначити рівень естетичної вихованості, мати певний рівень підготовки до художньо-

естетичної діяльності; у процесі навчання і виховання впливати не лише на розум і пам'ять, а й на почуття та емоції учнів, будувати стосунки з дітьми на основі педагогіки співдружності [6, 4-5].

Вказані наукові положення в першу чергу стосуються вчителів музики, оскільки музика – предмет особливий. Його специфіка полягає в тому, що це – урок мистецтва, наповнений музично-естетичною діяльністю і спрямований на розвиток не стільки раціональної сфери учнів, скільки емоційної. Тому естетична культура має бути невід'ємним компонентом професійно-педагогічної культури вчителя музики.

Отримані результати. Пропонуємо таку дефініцію: професійно-педагогічна культура вчителя музики – це такий якісний рівень особистісної культури, що передбачає фахову освіченість, позитивні моральні якості та естетичну культуру. Виходячи з цього, можна вважати доцільним застосування такого поняття, як «культура уроку», оскільки саме урок, як відомо, є основною формою навчально-виховної роботи вчителя.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу книга «Культура сучасного уроку», в якій зазначено основні вимоги до уроку як культурологічного феномену, а саме: процес входження в культуру разом з дитиною – це спільна діяльність педагога-суб'єкта з дитиною-суб'єктом; усвідомлення мети роботи на уроці, змістовна рефлексія, підведення підсумків роботи на уроці у поєднанні з етикою спілкування; проведення уроку таким чином, щоб він був не тільки формою навчальної праці учнів, а й фрагментом життя; гуманістична позиція всіх учасників уроку, що передбачає виховання ставлення до людини як до найвищої цінності; створення на уроці ситуації успіху для кожного учня та сприятливого соціально-психологічного клімату [2].

Аналіз наукової літератури засвідчує, що вказані психолого-педагогічні вимоги до уроку засновані на наукових положеннях таких видатних вчених-педагогів, як В. О. Сухомлинський та Ш. О. Амонашвілі. Так, на думку українського педагога-гуманіста, на уроці має відбуватися

поступове розумове заглиблення в знання, внаслідок якого учень щоразу, повертаючись до вивченого раніше, бачить у фактах, явищах, закономірностях щось нове, тобто розвиває своє творче мислення. Розробляючи психолого-педагогічні основи навчального співробітництва, Ш. О. Амонашвілі наголошує на впровадженні у шкільну практику принципу олюднення оточуючого середовища, в основі якого – особистісно-гуманний підхід до дітей, поважне, делікатне ставлення до них. Педагог звертає увагу на обмеженість традиційного розуміння уроку лише як основної форми організації навчання. Урок – більш висока і смка форма, «акумулятор дитячого життя» [1].

На наш погляд, культура сучасного уроку музики насамперед передбачає: змістовність уроку, введення в нього інформації з галузі світової художньої культури; систематичний розвиток інтелекту, емоційної сфери й художньо-творчих здібностей учнів, тобто здібностей, які виявляються й розвиваються в різних видах художньо-творчої діяльності – як музичної, так і образотворчої, хореографічної та ін.; особистісно-гуманний підхід до дітей, поважне ставлення до їх суджень і результатів практичної діяльності; гуманітарну спрямованість навчально-виховного процесу, що означає розкриття різнопланових зв'язків мистецтва з думками й почуттями людини, з інтересами школярів.

Однак наш педагогічний досвід засвідчує, що далеко не кожний вчитель музики (а тим більш студент-практикант) здатний забезпечити культуру уроку музики. Очевидно, це потребує цілеспрямованості у професійній і, насамперед, методичній підготовці вчителя музики.

Питанням методичної підготовки майбутнього вчителя музики присвячена одна з праць Т. П. Корольової, в якій автор розглядає шляхи педагогічного моделювання в процесі викладання курсу «Методика музичного виховання». Головна увага звертається на моделювання художнього образу та моделювання уроку музики. Наведено низку

конкретних прикладів, які стануть у пригоді студентам під час вивчення згаданого курсу та в процесі педпрактики [5]. Але ми вважаємо за доцільне пошук і впровадження більш різноманітних шляхів і методів формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики в процесі методичної підготовки.

У цьому зв'язку слід відзначити наукові положення щодо формуючого потенціалу навчання в сучасній вищій педагогічній школі, розроблені Л. Кондрашовою. Вона зазначає, що створення умов для розвитку й саморозвитку особистості кожного учня з урахуванням його індивідуальних потреб здебільшого визначається тим, наскільки неординарною є особистість викладача, наскільки він готовий не тільки до професійно-морального зростання, а й до залучення своїх вихованців у процес саморозвитку і самозбагачення їхньої особистості [4, 12].

Автор справедливо вважає, що методика і технологію навчання потрібно спрямувати на постійне оновлення знань студентів, формування їх спроможності приймати правильні рішення у професійних ситуаціях, вироблення вміння розуміти психологію тих, кого навчають, домагатися мінімальної витрати часу і високої якості навчальної діяльності. Змістовно-процесуальний підхід до організації процесу навчання дозволяє структурувати навчальний матеріал таким чином, щоб залучити студентів до активного процесу пізнання і впливати на мотиваційні, пізнавальні, емоційно-вольові і психофізіологічні сфери їхньої особистості. Навчальний процес має містити в собі інтелектуальні завдання, у процесі вирішення яких формуються пізнавальні потреби студента, дослідницький стиль діяльності. На думку Л. Кондрашової, у змісті і методиці сучасного навчання важливого значення набуває використання діалогічного підходу під час подачі навчального матеріалу, що передбачає введення до навчальної діяльності гіпотез, запитань, моделей, «розхиту» уявлення-штампи. Діалогічна робота формує в майбутніх учителів культуру

педагогічного спілкування, навички творчого моделювання можливих життєвих ситуацій і вирішення їх за допомогою аналізу педагогічних явищ, фактів. Діалогізація процесу навчання у ВНЗ позитивно впливає на розвиток творчого мислення студентів. Доцільно використовувати імітаційно-ігрові ситуації, що активізують не тільки інформаційну, а й процесуальну його складову, поєднують професійну спрямованість діяльності з ігровими формами її імітації. Імітаційні ігрові моделі формують мислення, ініціативу, кмітливість майбутніх педагогів.

Серед пропонованих автором підходів найбільш результативними є змістовно-процесуальний, особистісно-діяльнісний, завданнєвий, діалогічний, імітаційно-ігровий. Головним принципом організації навчання у ВНЗ, що містить у собі всі зазначені вище підходи, є, на думку вченого, принцип ролєвої перспективи. Специфіка технології, що ґрунтується на цьому принципі, полягає в моделюванні навчальних ситуацій, що передбачають створення деякого прообразу досліджуваного явища, об'єкта. Беручи участь у різноманітних формах (гра, дискусія, ролєва ситуація тощо), студент повинен виявити свою точку зору на навчальну проблему, самостійність мислення, показати активність професійних дій у модельованих ситуаціях [4].

Отже, педагогічні технології, запропоновані Л. Кондрашовою, також засновані на моделюванні елементів вчительської праці, але трактується воно автором ширше і різноплановіше, ніж іншими вченими. Безумовно, вказані педагогічні технології є перспективними у формуванні особистості вчителя, оскільки сприяють здатності творчо мислити і орієнтуватися у складних педагогічних ситуаціях.

Пропонуємо деякі шляхи формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики в процесі вивчення курсу «Методика музичного виховання».

Завданнєвий підхід. Під час вивчення різних тем курсу студентам пропонуються такі інтелектуальні завдання: визначення методів і прийомів вокально-хорової роботи зі школярами залежно від рівня співацького розвитку та інших особливостей класу; аналіз існуючих програм з музики для загальноосвітніх навчальних закладів стосовно мети, пропонованого музичного матеріалу, принципів побудови, концептуальних засад; добір та обґрунтування методів ознайомлення учнів з різноплановими музичними творами (вокальними, інструментальними, фольклорними тощо); підготовка письмової рецензії на навчально-методичний посібник для учнів загальноосвітніх шкіл та захист її у студентській аудиторії; взаєморецензування (усне) підготовлених студентами сценаріїв шкільних уроків музики, доповнене експрес-бесідою, коли кожен відповідає на уточнюючі запитання однокурсників; рецензування (письмове і усне) уроків музики на основі проглядання відеозаписів; вибір пісень для розучування з учнями-підлітками, орієнтуючись на формування в них осмисленого ставлення до пропонованих вокально-хорових творів; підготовка інформації щодо життєвого й творчого шляху певного композитора, враховуючи виховання в учнів пізнавального інтересу до пропонованого навчального матеріалу; підготовка бесіди зі школярами підліткового віку за темою: «Опера – це цікаво!»

Діалогічний підхід. Насамперед, це діалогізація мономовлення викладача під час лекцій. Наприклад, лекція за темою «Розвивальна функція музичного навчання». Висвітливши сутність і структуру музичних здібностей, що розвиваються у процесі музичного навчання, ставимо запитання: А чи тільки музичні здібності розвиваються у процесі музичного навчання? Питання стимулює студентів мислити, згадувати. Допомагаємо дійти висновку, що в процесі музичного навчання розвиваються і генералізовані здібності (пам'ять, мислення, загальна емоційність, уява тощо).

У лекції за темою «Методичні засади слухання музики в початкових класах», висвітлюючи методи розвитку музичного сприйняття дітей, бажано показати студентам відповідні фрагменти уроків музики, запропонувавши їм визначити, як би вони назвали той чи інший метод, та як би обґрунтували доцільність. Ми маємо таку можливість завдяки тому, що в інституті мистецтв ПДПУ ім. К. Д. Ушинського є відеохрестоматія, яка містить у собі відеозаписи уроків музики та позакласних заходів, проведених студентами й вчителями музики в різні роки. Відеохрестоматія є цінним наочно-дидактичним засобом, що цілеспрямовано використовується у викладанні курсу «Методика музичного виховання».

Під час лекції за темою «Керівництво дитячою музичною творчістю» доцільно торкнутися питання, який вид творчих завдань легше для дітей: у музично-інструментальній діяльності чи у вокальній. Звичайно в аудиторії виникає дискусія з цього приводу. Доходимо висновку, що все залежить від рівня розвитку музично-творчих здібностей учнів та їхніх індивідуальних особливостей: комусь з них легше вдаються творчі завдання в музично-інструментальній діяльності, іншим – у вокальній.

У лекції за темою «Особливості вокально-хорової роботи з учнями підліткового віку» звертаємо увагу студентів на те, що, з одного боку, підліткам важко співати внаслідок мутації, а з іншого – існує чимало пісень, достойних уваги. Як же бути з вокально-хоровою роботою, особливо в 7-8 класах?

Одним з прийомів діалогізації мономовлення викладача є риторичні запитання, що теж доцільно використовувати, оскільки вони сприяють підвищенню інтонаційної виразності мовлення.

Сприятливі можливості для впровадження діалогічного підходу до навчання створюються на практичних заняттях з методики музичного виховання. Доцільно спонукати студентів до постійної мисленнєвої активності, надаючи їм змогу уточняти й доповнювати думки однокурсників. З метою активізації педагогічного мислення студентів корисно застосовувати метод провокування дискусії. Так, обговорюючи

різні методики навчання дітей хоровому співу, акцентуємо увагу на їх розвивальному значенні: «Чи можна з допомогою методики Д.Є. Огороднова здійснити завдання творчого розвитку дітей? Сумніваюся, що це так, але не упевнена. Хотілося б уточнити це питання».

Інший приклад. Відомо, що в підліткових класах неабияке значення має соціально-психологічна атмосфера в класі, і зокрема, вплив лідера класу на інших. «Чи будуть учні виконувати те, що пропонує їм вчитель музики, якщо лідеру класу це не подобається? За яких умов можна нейтралізувати вплив лідера на однокласників? А може, це взагалі неможливо?»

Спровокувати дискусію може не тільки викладач, а й хтось зі студентів, якщо їм запропоновано висловити сумнів щодо суджень однокурсників. Доречно згадати пораду Ш. О. Амонашвілі, що сумнів має бути постійним компонентом педагогічного мислення.

Імітаційно-ігровий підхід. По-перше, багато практичних занять з методики музичного виховання являють собою змодельовану ситуацію, яка може виникнути в практичній діяльності вчителя музики: розучити пісню, як у класі; презентувати певний музичний твір, як у класі; ознайомити з тим чи іншим елементом музичної грамоти, як на уроці. У таких випадках один зі студентів виконує роль учителя, решта – учнів. Студент-учитель проводить фрагмент уроку музики, студенти-учні спілкуються з ним відповідно до ситуації.

Іноді на заняттях з методики музичного виховання використовуємо метод «Викладач», коли лекцію чи семінар проводять студенти. Такі заняття спонукають їх сумлінно готуватися, що сприяє розширенню науково-методичного кругозору, вдосконаленню мислення, мовлення, навичок педагогічного спілкування.

Окрім цього, імітаційно-ігровий підхід реалізується і в інших випадках. Так, під час вивчення теми «Програми з музики для загальноосвітніх навчальних закладів» проводимо семінар методом рольової гри «Прес-конференція з авторами програм». Моделюємо уявну

ситуацію: в телестудії зібралася «педагогічна громада», для якої запросили гостей – «авторів шкільних програм з музики». З числа студентів обирається «ведучий телепрограми». Автори програм висвітлюють те, що вважають найголовнішим у програмах. Присутні ставлять до них запитання, з'ясовуючи деталі, на які вони звернули увагу.

Один з видів практичних занять з методики музичного виховання – створення та інсценування сюжетів, які студенти зможуть використати в роботі з дітьми. Наприклад: «Як виникла музика?»; «У королівстві музичних інструментів»; «Інтерв'ю з композитором»; «Музичний салон XVIII століття»; «Виконавці музики майбутнього». Використання таких методів сприяє активізації мисленнєвих здібностей, емоційної сфери, творчого потенціалу майбутніх учителів музики, збагаченню їхнього педагогічного досвіду.

Деякі семінари проводимо, використовуюючи метод-гру «Вчена рада». Прочитавши та проаналізувавши вдома пропоновані методичні матеріали (програми, посібники, методичні розробки), студенти визначають їх сутність, наукову новизну (з допомогою викладача) та педагогічне значення, висловлюючи при цьому власні думки. Наприклад: «Можливі варіанти пропонованих методичних рекомендацій»; «Моє бачення трьох китів у музиці»; «Шляхи вдосконалення шкільних програм з музики». 3-4 студенти висловлюють свої думки, решта поділяється на «опонентів» і «вчену раду». Після виступів «опонентів» студенти повинні захистити свої ідеї. «Вчена рада» оцінює та підсумовує процес захисту. Такий підхід сприяє формуванню творчого мислення й культури спілкування майбутніх учителів музики. Досвід участі в подібних семінарах буде у пригоді студентам під час захисту курсових і дипломних робіт.

Слід зазначити взаємозв'язок означених підходів до організації навчання. Так, виконані студентами інтелектуальні завдання (у позааудиторний час) випосяться на обговорення групи в процесі семінарських занять, де впроваджуються як діалогічний, так і імітаційно-

ігровий підходи. Будь-які варіанти методу інсценування (імітаційно-ігровий підхід) звичайно доповнюються діалогізацією навчання.

Доцільним є, на наш погляд, пошук форм організації навчання у ВНЗ, де інтегруються вказані підходи. Однією з таких форм можна вважати іспит з методики музичного виховання, який ми вже кілька років проводимо як захист авторського нестандартного уроку музики. Студенти заздалегідь отримують завдання розробити та зафіксувати письмово зміст нестандартного уроку, його цілі й завдання та заплановані методи (тема «Нестандартні уроки музики» є однією з головних у курсі методики музичного виховання). Захист нестандартного уроку в групі однокурсників передбачає як елементи рольового перевтілення, так і діалог.

Висновки та подальший напрямок дослідження. Один з важливих компонентів професійно-педагогічної культури вчителя музики – забезпечення культури уроку музики, що є складним завданням для нього. Проведені нами спостереження й дослідження показали, що це завдання можна вирішити лише комплексно, у взаємозв'язку різноманітних підходів до організації навчання, розроблених у педагогічній науці. Курс методики музичного виховання має сприятливі можливості для вирішення вказаного завдання, оскільки може бути спрямованим на різнобічний музично-творчий розвиток студентів. Застосування нових технологій навчання у ВНЗ сприяє реалізації інтелектуально-емоційного потенціалу фахових дисциплін, формуванню у студентів професійного інтересу. Подальша розробка даної теми може бути спрямована на дослідження процесу формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики під час педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества. Книга для учителя. – К.: Освіта, 1991. – 112 с.
2. Бабурова И. В., Бадмаева С. В. и др. Культура современного урока / Ред. Щуркова Н. Е. – М.: ПОР, 2000. – 112 с.
3. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика. Учебник для вузов. – Ст.: Питер, 2000. – 300 с.

4. Кондрашова Л. Формуючий потенціал навчання в сучасній вищій педагогічній школі // Рідна школа. – 2005. – № 8. – С. 12-15.
5. Королева Т. П. Методическая подготовка учителя музыки: педагогическое моделирование. – Минск, 2005. – 213 с.
6. Мельничук С. Формування естетичної культури майбутніх учителів // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 3. – С. 4-6.
7. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія. Навч. посібник. – К.: НФаУ, 2003. – 288 с.
8. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. – К.: ППЮ, 2002. – 270 с.
9. Яворська Г. Х. Основи педагогіки. Навч. посібник. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2002. – 304 с.

ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ – ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Петров В. С.

Луганський національний педагогічний університет
імені Тараса Шевченка

***Анотація.** У статті розглядаються особливості формування дизайнерських умінь і навичок студентів у вищому навчальному закладі, використання форм і методів, які сприяють формуванню професійної естетичної культури майбутніх дизайнерів при організації предметно-просторового середовища навчальних закладів.*

***Ключові слова:** формування дизайнерських умінь і навичок, формування професійної естетичної культури, організація предметно-просторового середовища.*

***Анотация.** Петров В. С. Предметно-пространственная среда высших учебных заведений – один из путей формирования дизайнерских умений и навыков студентов. В статье рассматриваются особенности формирования дизайнерских умений и навыков студентов в высшем учебном заведении, использования форм и методов, которые содействуют формированию профессиональной эстетической культуры будущих дизайнеров при организации предметно-пространственной среды учебных заведений.*

***Ключевые слова:** формирование дизайнерских умений и навыков, формирование профессиональной эстетической культуры, организация предметно-пространственной среды.*

***Annotation.** Petron V. The subject-spatial environment of higher educational institutions – one of ways of formation of design skills of students. Forming of teaching of students in higher educational establishment, use of forms and methods which assist forming of professional aesthetic culture of future designers during organization of in-spatial environment of educational establishments.*

***Key words:** forming of teaching, forming of professional aesthetic culture, organization of in-spatial environment.*

Постановка проблеми. Ускладнені вимоги, що пред'являються сьогодні до процесу формування проектно-образного мислення дизайнера, до дизайнерської діяльності та дизайнерської освіти, привертають увагу численних сучасних науковців – як практиків так і педагогів. Дизайн – це творча діяльність. Професійна сфера творчості дизайнера – формування функціонального та естетичного комфорту в навколишньому середовищі

потребує висококваліфікованих фахівців з великим творчим потенціалом. На сьогодні виникає гостра необхідність формування дизайнерських вмінь і навичок студентів, які могли би реально прогнозувати й моделювати образ, імідж і цінності навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження процесу формування проектно-образного мислення дизайнера відкриває нові можливості розуміння механізму народження проектно-ідеї та ефективних цілеспрямованих засобів організації просторового середовища навчального закладу. Існує значна кількість досліджень, у яких розглядаються окремі аспекти даної проблеми. Питання аналізу формування дизайнерських вмінь і навичок, виявлення окремих аспектів організації предметно-просторового середовища знайшло відображення у наукових працях фахівців у сфері дизайну (О. Бандера, Ю. Божка, О. Бойчука, В. Даниленка, В. Мироненка, С. Антоновича та ін.). Сучасні дослідження визначають інтер'єр навчальних закладів як один із важливих засобів інтенсифікації й ефективності процесу навчання. Поза тим предметно-просторове середовище дозволяє виявити гармонійну організацію процесу роботи і засвоєння знань, умінь та навичок студентів.

Мета: простежити впливи предметно-просторового середовища ВНЗ на формування фахових якостей майбутніх дизайнерів.

Отримані результати. Головне завдання сучасної педагогічної науки та практики – розкрити творчу індивідуальність, розкрити активність, ініціативність, самостійність майбутніх фахівців. Необхідно визначити і створити умови, які б стимулювали духовне зростання, пізнавальну спрямованість особистості. Україна у третьому тисячолітті переживає значні соціально-економічні зрушення. Вони зумовлюють реформування діяльності усіх соціальних інститутів суспільства. Провідним завданням цих інституцій має стати піднесення людини як найвищої цінності. Розвиток її інтелекту, творчих можливостей. На

розв'язання цих завдань спрямовані державні документи – Закон України «Про вищу освіту». На сьогодні освіта без поняття проектно-художніх, матеріально-просторових середовищ, характеристик і цінностей вже не можлива. Одним із найбільш актуальних питань є підготовка студента як носія знань зі своєї спеціальності, але і особистості, яка володіє основами дизайну. Конкретним проявом цього завдання може розглядатись необхідність грамотно, спираючись на закони дизайну, організувати предметне середовище навчального закладу. Мова йде, перш за все про те, щоб створити педагогічні умови і доцільно оформити інтер'єр студентами у навчальній аудиторії, оптимально організувати предметне середовище як основу ефективної праці студентів.

Дослідження процесу формування проектний-образного мислення дизайнера відкриває нові можливості розуміння механізму народження проектної ідеї і ефективних цілеспрямованих засобів організації просторового середовища навчального закладу.

Не можна не відзначити вплив предметно-просторового середовища навчання на свідомість особи, на ефективність учення і виховання. Невербальна сугестивна функція побудови дизайну безпосередньо визначає подальшу роботу студента. Естетичний чинник організації інтер'єру виступає організуючим началом і одним з найважливіших критеріїв оптимізації навчального процесу. Саме невербальний образний символізм предметно-просторового середовища здатний вплинути на інтелектуальні, естетичні і етичні формування особи студента, ефективність його навчання і виховання.

Інтер'єр навчального закладу покликаний акумулювати духовні ідеї суб'єкта пізнання і трансформувати їх в етично-естетичні цінності, детерміновані не тільки дією педагога, але і характером організації внутрішнього середовища аудиторії. У сферу предметно-просторового середовища входять об'єкти проектної і практичної діяльності, а саме

предметно-просторові комплекси, внутрішні простори будівель і споруд, відкриті міські простори і паркові ансамблі, предметні, ландшафтні і декоративні форми і комплекси їх устаткування і оснащення.

Володіючи даним матеріалом і в належному ступені використовуючи його, ми тим самим сприятимемо процесу формування доцільних, комфортних і естетично повноцінних умов для здійснення побутової, суспільної і виробничої діяльності студента. Відповідно до яких студент може виконувати аналітичну, проектну, експериментально-досліджену, виробничо-управлінську і інші види професійної діяльності.

Чому доцільно учить студента, які «внутрішньоцехові» вимоги до освітнього процесу, що необхідно знати майбутньому «архітекторові» (носієві основ дизайну)? Ось основні питання, які стоять перед нами.

Традиційна школа відповідає однозначно – вчити слід практичному умінню проектувати. Для чого треба: дати уявлення про типологію об'ємно-просторових компоновок в спорудах різного розміру і призначення і прийомах їх комбінаторики; знати за можливістю весь арсенал архітектурних «тем» і варіанти їх комбінацій в найбільш поширених компоновальних схемах; уміти «призначати» і міняти розмірні й геометричні параметри об'ємно-просторових побудов, що використовуються, залежно від функціонально-практичних і індивідуальних завдань проектування; уміти «промальовувати» початкові об'ємно-просторові схеми, пропонуючи конкретні конструктивні рішення і архітектурні деталі, варіанти їх декору або обробки, уточнюючи загальне враження від цих схем.

Методично ланцюжок цих професійних знань і умінь бездоганний, і побудований на зазначених принципах програми навчання не випадково застосовуються у вищій школі повсюдно. Але ряд обставин обумовлюють сумнів в абсолютності цих принципів. Перше – з опису комплексу робіт випала завершуюча ланка – емоційно-образний результат, через що весь

ланцюжок і його окремі ланки втрачають невлівиме щось, те, що робить архітектуру мистецтвом. Друге – названа послідовність завдань і дій розрахована на стабільний «нерухомий» світ, утворений тектонічно закріпленими тілами і системами, матеріалами з незмінними властивостями.

Перший сумнів вирішується в реальній школі негласною установкою, що сповідається кожним архітектором: цінувати роботу врешті-решт потрібно за її художніми достоїнствами. Що робить позиції архітектури, з одного боку, спірними (вона нічим не може довести правильність своїх рішень сторонньому). З іншого – таємничо-піднесеними. Може, необхідно повчитися градувати відчуття витонченого, ступінь артистичності? Іншими словами, виробити правила оцінки хоч би однієї сторони образу – його естетичної досконалості, залишивши питання смислового змісту на авторський розсуд. Але і це сьогодні недосяжно – розрізнити в реальній практиці «непривабливе» від «просто красивого» або «красивого у всіх відношеннях», виявляється, посилено лише кількісному суду експертів. А їх окремі думки, як правило, суперечливі.

Друге – не вирішується ніяк. Тому що для його розв'язання треба чи не повністю перебудувати учбові плани і програми, націлюючи їх на вивчення перш за все сучасних форм проектної практики, на аналіз нестандартних умов їх сприйняття, концентруючи увагу студентів на нестабільних і динамічних формах нашого буття, зокрема – на перспективних, футурологічних моделях його організації. Але для цього сьогодні немає умов.

Приклад – професійна література, яка зайнята в основному описом і перерахуванням всіх, що коли-небудь зустрічалися в історичних стилях архітектурних тем і мотивів, іноді аналізуючи їх форму (комп'ютерну, пластику, пропорції і т. ін.). Але навіть поверхневий погляд на ці описи

свідчить: число потенційних варіацій візуальних співскладових, які можна задіювати навіть в найконкретніших завданнях і ситуаціях, – нескінченно. А значить, намагатися завчити ці варіанти безглуздо.

Скоріше, слід навчати законам перетворення «натурального» зорового ряду, утвореного сприйняттям даного поєднання архітектурних форм, в конкретні емоційно-плотські реакції. Тоді архітектурна творчість перейде з області нескінченної сліпої комбінаторики (як при обертанні калейдоскопа) до цілеспрямованого пошуку художнього змісту. Але для цього треба спочатку систематизувати ці реакції – розбити на класи, види, встановити межі їх допустимих і «неправильних» поєднань.

Архітектурно-дизайнерське проектування різко відрізняється від архітектурного, оскільки має справу і з власне простором, і з просторовою організацією його функціонального змісту і матеріального наповнення. І всім їм треба знайти своє місце в алгоритмі проектних дій. Тоді самі по собі зовсім не обов'язкові часткові положення складаються в комплекс, систему взаємно підтримуючих одна одну вказівок, достатньо вільну, щоб не утрудняти фантазію і волю проектувальника, але обкреслену так, щоб позбавити його від тупикових проектних варіантів. От чому поняття «комплексність» (сукупність різнорідних дій і заходів, направлених на отримання цілісного наперед очікуваного результату) є ключовим у відповідях змісті допомоги.

Свідомо управляти цими процесами можна, якщо наперед встановити і навчитися використовувати закономірні зв'язки між порядком виконання тих або інших проектних пропозицій і у відповідь реакціями на них майбутнього середовищного організму: нам треба точно знати, які наші дії приведуть до реалізації авторського задуму.

Завдання не просте. Хоч би тому, що зміст категорії «середовище» є дуже рухомий, мінливий. На відміну від архітектурного, середовищний твір не можна представити як якийсь стабільно існуючий матеріально-

фізичний об'єкт, даний нам в зорових відчуттях. Образ середовища спочатку включає настрої, емоції його споживача, естетичне забарвлення його діяльності, яке просто не може бути завжди однакове. Більш того, середовище в принципі є динамічним, міняючи ідейний, а значить, і образний зміст залежно від того, які функції тут здійснюються в даний момент. Нарешті, середовищні відчуття безпосередньо залежать від природно виникаючих змін в облаштуванні процесів, що відбуваються тут. Що означає – архітектор-дизайнер складає не проект середовища в повному його розумінні, а вузько націлений варіант предметно-просторових поєднань, потрібних для їх виникнення і існування.

Сказане пояснює близькість методології архітектурного і архітектурно-дизайнерського проектування – обидві спеціальності мають справу із зоровими образами оточуючої нас реальності, використовуючи їх особливості для пробудження ідейно-естетичних реакцій глядача. Але тут же лежить і грань між архітектурою і середовищним дизайном: останній включає в орбіту своєї діяльності суперечливий і часто від нього не залежний предметний комплекс середовища.

Еволюція інтер'єру в цілому слідує за стилістичними змінами архітектури. Неможливо відокремити одне від іншого. Але інтер'єр разом з тим володіє тільки йому одному властивими рисами. Зокрема, інтер'єр чуйніше і диференційованіше реагує на зміни смаків і естетичних вимог. Дуже часто загальний стилістичний характер архітектури зберігається впродовж сторіч, а у внутрішні обробки за цей час вже проникають інші настрої, вносяться нові нюанси. Це пояснюється значною мірою особливим тісним зв'язком інтер'єру з життям, з побутом, з побажаннями і витребеньками замовників, що деколи вносили значні корективи до системи убрання приміщень.

Саме конструктивне планування інтер'єру більшою мірою впливає на формування особистості студента як дизайнера, де він проводить значну

частину свого часу. На жаль, предметне середовище аудиторії зв'язується тільки з організаційними зручностями, розрахованими на мінімальне витрачання часу на викладання і організацію учбово-виховного процесу та його сприйняття студентом. Тоді як сучасний стандарт освіти вимагає осмислення безлічі функцій і аспектів інтер'єру, що впливають на якість навчання, на результати якого впливає внутрішнє самопочуття студента, безпосередньо пов'язане з характером організації інтер'єру аудиторії.

Професійний рівень системи дизайн-освіти передбачає цілеспрямовану підготовку фахівців, що безпосередньо працюють у сферах дизайнерської практики, науки та освіти. У зв'язку з чим постає питання інформаційного забезпечення навчального процесу, створення його предметного середовища, що відповідає сучасному рівню розвитку дизайну та найкращому досвіду його викладання. Комплексний підхід розв'язання завдань, що виникають у ході професійної роботи дизайнера, передбачає розгляд будь-якого об'єкта у взаємодії з усім середовищем, що вимагає від дизайнера спеціальних знань.

Висновки. Творча людина – це людина, здатна по-новому обробляти інформацію, що є під рукою, – звичайні дані, що сприймаються органами чуттів, що доступні всім нам. Слід пам'ятати, що творчі здібності розвиваються, збагачуються і вдосконалюються протягом усього життя дизайнера. Розкривається творча індивідуальність, розвивається активність, ініціативність, самостійність майбутніх фахівців.

Це вимагає оволодіння знаннями щодо проблем матеріальної і проєктної культури, її естетичної складової, поглиблення усвідомленого естетичного сприйняття навколишнього світу, а також ролі, місця і можливостей в ньому сучасного дизайну, виховання естетичного смаку і стійких критеріїв оцінювання якості виробів та об'єктів предметного середовища. Засвоєння методів, притаманних проєктній культурі, розвиток творчої особистості – пріоритетні напрямки розвитку дизайнерської освіти.

В дослідженні розглянута актуальна в теоретичному та практичному плані проблема, що полягає в формуванні дизайнерських вмінь і навиків студента в організації предметно-просторового середовища навчальних закладів. Актуальність подальшого дослідження проблеми зумовлена тим, що сучасна система навчання та виховання недостатньо приділяє увагу дизайнерській підготовці майбутніх викладачів і проблемі виховання їх проектної культури як необхідного показника різносторонньої освіти ерудованого висококваліфікованого спеціаліста.

Література

1. Бабічев О.І., Швирка В. М. Мистецтво та становлення особистості студента (естетичний аспект): Методичний посібник. – Луганськ, 2005.
2. Ватданян Р. В. Мировая художественная культура. Архитектура. – М., 2003.
3. Засичук В. М. Основы творческо-конструкторской деятельности: методы и организация. – М., 2004.
4. Махлина С. Т. Искусство интерьера. – СПб., 1992.
5. Протопопов В. В. Дизайн интерьера. – М., 2004.
6. Сурьина М. О. Цвет и символ в искусстве, дизайне и архитектуре. Серия «Школа дизайна». – М., 2003.
7. Шимко В. Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование. Основы теории. – М., 2004.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ОРКЕСТРОВОМУ КЛАСІ ЗА ВИМОГАМИ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Пляченко Т. М.

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

Анотація. У статті розкрито зміст навчальної програми з оркестрового класу для студентів мистецького факультету педагогічного університету, які навчаються за кредитно-модульною системою.

Ключові слова: кредитно-модульна система навчання, організація навчального процесу, оркестровий клас.

Аннотация. Пляченко Т. Н. Подготовка будущего учителя музыки в оркестровом классе в соответствии с требованиями кредитно-модульной системы. В статье раскрыто содержание учебной программы по оркестровому классу для студентов факультета искусств педагогического университета, которые обучаются по кредитно-модульной системе.

Ключевые слова: кредитно-модульная система обучения, организация учебного процесса, оркестровый класс.

Annotation. Plyachenko T. The Training of the Future Music Teacher in an Orchestra Class According to the Demands of the Credit and Module System. In the article by the content of the educational program is revealed in an orchestra class for the students of the Department of Art of the Pedagogical University, who study according to the credit and module educational system.

Key words: the credit and module educational system, the organizing of the teaching process, an orchestra class.